

УДК 347.633

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i37.352>

Ковальова Дар'я Валеріївна,

аспірантка кафедри цивільного права

Університету Дев'ятого вересня (Ізмір, Туреччина)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2711-0149>

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМОГ, ЯКІ ВИСУВАЮТЬСЯ ДО КАНДИДАТІВ В УСИНОВЛЮВАЧІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Постановка проблеми. Інститут усиновлення вважається одним із найдавніших правових інститутів у світі та існує в усіх сучасних правових системах. В усиновленні як у складному соціальному феномені відбиваються загально-визнані конституційні принципи, а також галузеві принципи та принципи сімейного права кожної з держав із притаманними їм національними особливостями. Згідно зі ст. 3 Конвенції про права дитини, прийнятою резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року (далі – Конвенція) [1], яка була ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, а Турецькою Республікою (далі – Туреччина) 14 жовтня 1990 року, в усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, які займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, увага насамперед приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Виходячи з того, що Конвенція була імплементавана у національне законодавство обох країн, принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини застосовується та діє в інститутах усиновлення України та Туреччини. Отже, буде доцільно дослідити, які саме вимоги законодавці України та Туреччини, керуючись принципом якнайкращого забезпечення інтересів дитини, висувають до кандидатів в усиновлювачі (далі – усиновлювачі) з урахуванням особливостей національних законодавств обох країн.

Стан дослідження теми. Питанням вивчення різноманітних правових аспектів здійснення

усиновлення в Україні та світі, в тому числі аналізу вимог, які висуваються до усиновлювачів, присвятили свої праці такі фахівці як В.І. Борисова, В.С. Гопанчук, Н.М. Єршова, І.В. Жилінкова, С.С. Журило, Л.М. Зілковська, З.В. Ромовська та інші. Серед турецьких фахівців слід назвати Мурат Айдоуду (Murat Aydoğdu), Тургут Акінтюрк (Turgut Akintürk), Омер Уур Генчджан (Ömer Uğur Gençcan), Більге Озтан (Bilge Öztan).

Метою статті є дослідження та порівняння вимог, які висуваються до усиновлювачів за законодавством України та Туреччини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблема сирітства існує ще з давніх часів, нині вона не змогла обійти стороною жодну країну світу. В усіх куточках нашої планети кожна дитина хоче жити та виховуватися в сім'ї. Треба підкреслити, що це не тільки її бажання, а ще й право, закріплене у Конвенції. У Преамбулі Конвенції зазначено, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння.

Але часто трапляється, що у дитини немає можливості зростати в оточенні біологічних батьків. Для дітей, які з тієї чи іншої причини залишилися без піклування батьків, передбачена форма сімейного виховання, в результаті якої дитина вибуває із системи державної опіки та піклування, позбуваючись статусу дитини-сироти чи дитини, яка залишилася без батьківського піклування, шляхом усиновлення. Для того, щоб життя дитини в усиновленій сім'ї було максимально комфортним

і дитина дійсно відчувала себе «вдома», законодавець висуває низку вимог до усиновлювачів.

Основний документ Туреччини, який містить вимоги до усиновлювачів – це Цивільний кодекс Туреччини (далі – ЦК Туреччини) [2], в Україні ж це Сімейний кодекс України (далі – СК України) [3]. На увагу заслуговує норма, зазначена в ч. 2 ст. 305 ЦК Туреччини, що усиновлення має відповідати якнайкращим інтересам дитини та в разі усиновлення інтереси інших дітей усиновлювача не повинні бути ущемлені.

Як зазначає Тургут Акинтюрк, те, що усиновлення має відповідати якнайкращим інтересам дитини, є найважливішою умовою усиновлення. Навіть якщо усі інші умови будуть виконані, окрім цієї, то рішення про усиновлення не буде ухвалене [4, с. 294-295]. Є очевидним, що ця умова усиновлення одночасно є і вимогою до усиновлювача. Тобто, цією умовою законодавець вимагає від усиновлювача насамперед бути в змозі створити такі умови для життя та всебічного розвитку дитини, які будуть відповідати її якнайкращим інтересам, якщо усиновлювач не зможе цього зробити, то усиновлення не відбудеться, навіть якщо усиновлювач відповідає всім іншим вимогам, зазначеним у ЦК Туреччини. Згідно з ч. 2 ст. 207 СК України усиновлення дитини проводиться в її найвищих інтересах для забезпечення стабільних і гармонійних умов життя.

Виходячи з викладеного вище, стає зрозумілим, що в обох країнах законодавець ставить інтереси дитини на перше місце, а усиновлення проводиться тільки у випадку, якщо воно дійсно буде відповідати її якнайкращим інтересам.

Наступне, на що треба звернути увагу, – це вік усиновлювача. Відповідно до ч. 1 ст. 211 СК України усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа, віком не молодша 21 року за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Цікаво, що до 2008 року усиновлювачем дитини могла бути повнолітня особа незалежно від родинних зв'язків.

У ст. 306 ЦК Туреччини зазначається, що при усиновленні дитини подружжям вони повинні бути одружені не менше п'яти років або ж їх вік має бути не менш ніж 30 років. Якщо ж дитина одного із подружжя усиновлюється другим (мачухою чи вітчимою), то вони повинні бути одружені не менше двох років чи вік мачухи / вітчима має бути не менш ніж 30 років. Згідно зі ст. 307 ЦК Туреччини, якщо усиновлювачем є неодружена особа, то її вік має бути не менше 30 років. Отже, законодавець вважає, що саме у 30 років настає вік, коли особа може взяти на себе відповідаль-

ність за усиновлену дитину та здатна забезпечити її належне виховання та утримання.

Не тільки в Туреччині, але й у багатьох європейських країнах віковий ценз для усиновлювачів вищий, ніж в Україні. Наприклад, вікова категорія для усиновлювачів у Греції становить 30-60 років, австрійське чинне законодавство визначає, що батько-усиновлювач повинен бути не молодшим повних 30 років, мати-усиновителька – не молодшою за повних 28 років, бельгійським цивільним законодавством визначено, що на момент ухвалення акта про усиновлення усиновлювачу має бути 25 років. В Естонії, Латвії, Молдові існує абсолютна умова про вік (віковий ценз для усиновлювачів) – 25 років [5, с. 68-69].

Різниця у віці між дитиною та усиновлювачем згідно з ч. 2 ст. 211 СК України має бути не менш ніж 15 років. В разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж 18 років. За ЦК Туреччини усиновлювачем може бути особа, старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на 18 років.

Щодо різниці у віці при усиновленні повнолітньої особи або ж повнолітньої особи з інвалідністю (далі – особа з інвалідністю), то вона не визначена, але є деякі інші вимоги, які висуває законодавець до усиновлювачів. По-перше, для усиновлення повнолітньої особи чи особи з інвалідністю треба отримати згоду своїх нащадків. По-друге, при усиновленні особи з інвалідністю усиновлювач мав піклуватися про нього/неї не менш ніж п'ять років. По-третє, усиновлювач за часів дитинства повнолітньої особи чи особи з інвалідністю мав піклуватися про нього/неї не менш ніж п'ять років. Якщо є інші обставини, які мають істотне значення, а усиновлювач з усиновленим проживали разом в одній родині не менш ніж п'ять років усиновлення може бути здійснено [4, с. 296].

Цікаво, що до 2005 року основною вимогою для усиновлення повнолітньої особи чи особи з інвалідністю була відсутність власних дітей. Звертаючись до СК України, зрозуміло, що законодавець не висуває подібних вимог до усиновлювачів, але суд бере до уваги сімейний стан усиновлювача, зокрема відсутність у нього своїх дітей та інші обставини, які мають істотне значення (ч. 2 ст. 208 СК України). Як відомо, перелік таких обставин не є вичерпним. Судова практика показує, що зустрічаються випадки, коли суди задовольняють заяви заявників, які мають рідних дітей, беручи до уваги твердження заявника про те, що він матеріально забезпечений і бажає,

щоб його статки успадкували всі його діти, між якими склалися добрі стосунки [6, с. 73].

В сучасному законодавстві України та Туреччини відсутня гранична межа віку, після досягнення якого особа не може стати усиновлювачем, і максимальна різниця у віці між дитиною та усиновлювачем, але з 2008 по 2011 рік в сімейному законодавстві України передбачалася максимальна різниця у віці між усиновлювачем та дитиною – 45 років. На думку Єршової, питання щодо віку усиновлювача, а також про різницю у віці між усиновлювачем і усиновленим має велике значення, бо життя доводить, що усиновлення дітей особами похилого віку не приносить гарних результатів [7, с. 92].

На думку Ромовської, дія максимальної вікової різниці не була зумовлена жодними винятками. Це означає, що чоловік, якому, наприклад, виповнилося 48 років, не може усиновити дитину своєї дружини, якій виповнилося рік чи три. Так само і тітка дитини своєї загиблої сестри також не зможе усиновити її, якщо між ними існуватиме така вікова різниця [8, с. 443]. З великою ймовірністю така максимальна різниця у віці між усиновлювачем і дитиною насамперед була штучним звуженням кола потенційних усиновлювачів.

Якнайкращим інтересам дитини відповідає сімейне виховання, тому усиновлювачами можуть бути насамперед подружжя. За сімейним законодавством України особи, які не перебувають у шлюбі, не можуть усиновити одну і ту ж дитину. Якщо ж вони проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини (ч. 4 ст. 211 СК України). Отже, особи які проживають у цивільному шлюбі, можуть усиновити одну і ту ж дитину, але їм треба довести, що вони дійсно мешкають разом, спільно орендують житло, тому що відносини, які склалися між ними, повністю відповідають відносинам, які складаються між чоловіком і дружиною, але надання таким відносинам передбаченої законом форми з якихось причин здійснене не було. За турецьким законодавством особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину.

Під подружжям слід розуміти чоловіка та жінку, усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі. По-перше, і в Україні, і в Туреччині заборонені одностатеві шлюби, по-друге, це цілком суперечить природі.

Законодавством України та Туреччини дозволяється усиновлення дитини одним із подружжя. Згідно зі ст. 220 СК України на усиновлення дитини

одним із подружжя потрібна письмова згода другого з подружжя, засвідчена нотаріально. Згода другого з подружжя на усиновлення дитини не потрібна, якщо він визнаний безвісно відсутнім, неієздатним, а також за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Така згода необхідна у зв'язку з тим, що той із подружжя, який не є усиновлювачем, також буде брати участь у вихованні дитини [9, с. 248].

У законодавстві Туреччини один із подружжя може усиновити дитину тільки тоді, коли він зможе довести, що другий із подружжя визнаний судом неієздатним, два роки чи більше його місцеперебування невідомо, за рішенням суду він проживає окремо. На відміну від українського законодавства, яке дозволяє одному із подружжя усиновити дитину, маючи тільки згоду другого з подружжя, турецьке законодавство дозволяє усиновлення, коли дійсно другий із подружжя не буде (а у випадку неієздатності – не в змозі) брати участь у вихованні дитини та не зможе турбуватися про неї.

Неформальною з точки зору вітчизняного сімейного законодавства може здатися ще одна вимога до усиновлювачів у Туреччині. Так, усиновлювач має виховувати, піклуватися та забезпечувати дитину всім необхідним протягом одного року до прийняття рішення про усиновлення. Найцікавішим вважається те, що він має це робити не тільки у свій вільний час чи у вихідні, а вони мають проживати з дитиною разом. У науковій літературі зазначається, що законодавець визначає цей час як час для досвіду та роздуму, час, за який можна зрозуміти, чи буде відповідати таке усиновлення якнайкращим інтересам дитини [10, с. 570].

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проаналізувавши викладене, можна стверджувати, що вимоги до усиновлювачів в Україні та Туреччині мають подібності та відмінності, зумовлені культурою, історією і політичними особливостями кожної з цих країн. Законодавці України та Туреччини, керуючись принципом якнайкращого забезпечення інтересів дитини, висувають до усиновлювачів з урахуванням особливостей національних законодавств високі вимоги. Вимоги, які висуваються, гарантують забезпечення прав дитини, яка передається на усиновлення, та спрямовуються на те, щоб в результаті усиновлення дитина опинилася в сім'ї, де будуть створені не тільки сприятливі умови для її всебічного та повноцінного розвитку, а й умови, в яких дитина зможе відчувати тепло сімейного вогнища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція ООН про права дитини : Закон України від 20.11.1989. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Türk Medeni Kanunu: 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Akıntürk Turgut, Ateş Karaman Derya. Medeni Hukuk. İstanbul : Beta. 2013. 583 s.
5. Косенко Н.П. Умови здійснення усиновлення в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2013. № 3, С. 67–74.
6. Труба В.І. Усиновлення повнолітніх: питання законодавства і практики. *Правова держава*, 2014. № 17, С. 72–75.
7. Ершова Н.М. Опекa, попечительство, усыновление. Москва : Московский рабочий, 1984. 109 с.
8. Ромовська З.В. Українське сімейне право. Київ : Право. 2009. 500 с.
9. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. 4-те вид. Харків : Право. 2012, 320 с.
10. Öztan Bilge. Aile Hukuku. Baskı, Ankara : Turhan Kitabevi. 2004. 784 s.

Ковальова Дар'я Валеріївна

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИМОГ, ЯКІ ВИСУВАЮТЬСЯ ДО КАНДИДАТІВ В УСИНОВЛЮВАЧІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена порівняльно-правовій характеристиці вимог, які висуваються до кандидатів в усиновлювачі за сімейним законодавством України та Турецької Республіки. Зокрема, у статті були проаналізовані норми Сімейного кодексу України та Цивільного кодексу Турецької Республіки, точки зору деяких українських і турецьких науковців, які присвятили свої праці питанням вивчення різноманітних правових аспектів здійснення усиновлення в Україні та світі, в тому числі аналізу вимог, які висуваються до кандидатів в усиновлювачі. Беручи до уваги принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини, закріплений у Конвенції про права дитини, яка була ратифікована Україною та Турецькою Республікою, у статті окремо було приділено увагу застосуванню цього принципу в законодавствах обох країн.

У результаті дослідження було доведено, що законодавці України та Туреччини, висуваючи до кандидатів в усиновлювачі такі високі вимоги, насамперед керуються принципом якнайкращого забезпечення інтересів дитини. Наступне, що заслуговувало на увагу, – це вік для кандидатів в усиновлювачі. По-перше, було виявлено, що мінімальний вік, в якому особа може стати усиновлювачем, згідно з нормами турецького законодавства дещо відрізняється від тих, які висуваються українським, а саме за турецьким законодавством мінімальний вік не суттєво, але вище. По-друге, було проаналізовано різницю у віці між усиновленим та усиновителем. Як результат, у турецькому законодавстві така різниця вище та висуваються додаткові вимоги до кандидата в усиновлювачі.

Було визначено, що в Україні та Туреччині якнайкращим інтересам дитини відповідає сімейне виховання, тому пріоритет в усиновленні віддається подружжю. Щодо усиновлення одним із подружжя було з'ясовано, що в Цивільному кодексі Туреччини висуваються такі вимоги, в основі яких дійсно лежить відсутність другого із подружжя в житті дитини, і як результат не прийняття участі в її вихованні. Отже, мету статті було досягнуто, а саме було проведено дослідження та порівняльно-правова характеристика вимог, які висуваються до кандидатів в усиновлювачі за законодавством України та Турецької Республіки.

Ключові слова: усиновлення, усиновлювач, вимоги, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс Туреччини.

Kovalova Daria

COMPARATIVE LEGAL CHARACTERISTICS OF THE REQUIREMENTS APPLICABLE TO THE ADOPTIVE CANDIDATES ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE TURKISH REPUBLIC

The objective of the article is to analyze the requirements, that were put forward to the adoptive candidates according to the legislation of Ukraine and the Republic of Turkey. Particularly, were analyzed the norms of the Family Code of Ukraine and the Civil Code of the Republic of Turkey, points of view of some Ukrainian and Turkish scientists who have devoted their works to the studying of various legal aspects of adoption in Ukraine and the world, including the analysis of the requirements applicable to the adopting candidates.

Taking into account the principle of the best interests of the child enshrined in the Convention on the Rights of the Child, which was ratified by Ukraine and the Republic of Turkey, the article separately focused on the application of the principle of the best interests of the child in the laws of both countries. As a result of the research, it has been proved that, while imposing such high requirements on the adoptive parents, the legislators of Ukraine and Turkey are primarily guided by the principle of the best interests of the child. The next thing that deserves attention is the minimum age for adoptive candidates. First of all, it was found that the minimum age at which a person can be an adopter, according to the rules of Turkish law, is slightly different from that is set up by Ukrainian law, namely, the minimum age insignificantly, but higher.

Secondly, was analyzed the difference in age between adoptive parent and adopted child. As a result, in Turkish law such a difference is higher and additional requirements are placed to the adoptive candidates. In the course of the study, it was determined that family education matches the best interests of the child in Ukraine and Turkey, therefore, priority in adoption is given to spouses. With regard to the adoption of one from spouses, it was found that the Turkish Civil Code places such requirements, which are based on the absence of the other spouse in the life of the child and as a result of not taking part in its education. Therefore, the purpose of the article was achieved, namely, was conducted a research and a comparative legal characterization of the requirements to the adoptive candidates according to the legislation of Ukraine and Turkey.

Key words: adoption, adoptive parent, requirements, the Family Code of Ukraine, the Civil Code of the Republic of Turkey.